

TOEVERTROUWD AAN HET LIMBURGS LANDSCHAP

Het complete jaarverslag kunt u bekijken via www.limburgs-landschap.nl

Behoud en beheer van natuur, landschap en erfgoed is de doelstelling van Het Limburgs Landschap. Door het overheidsbeleid van de afgelopen decennia kwam die doelstelling vaak in het gedrang. De voortdurende beperking van financiële middelen op alle overheidsniveaus is zorgwekkend. De komende jaren zal naast onze krachtige, ondernemende bedrijfsvoering, ook nadrukkelijk aandacht blijven voor het zekerstellen van subsidies die cruciaal zijn voor het behoud van natuur, landschap en erfgoed in Limburg.

Het regionale erfgoed staat volop in de belangstelling. Met 'Toevertrouwd aan Het Limburgs Landschap. Het Limburgs Landschap, de provinciale trust van Limburg' stelde de stichting een eigen erfgoednota op, waarmee de ambitie wordt uitgesproken tot het veiligstellen en beheer van monumenten. Stilaan is er een indrukwekkend aantal monumenten met een verzekerde herbouwwaarde van meer dan 100 miljoen euro aan de zorgen van Het Limburgs Landschap toevertrouwd.

VEILIG DOOR AANKOOP

Het veiligstellen van natuur, landschap en erfgoed door aankoop, kunnen we doen dankzij bijdragen van onze Beschermers, de Stichting Robur, de Nationale Postcode Loterij en de provincie Limburg. Opvallende verwervingen in 2016 waren die in het Meerssenerbroek [2,3 ha], Bergse Heide [4,3 ha], Frankenhofmolen [2 ha], Heuloërbroek [33 ha], het Weerterbos [6 ha] en een landbouwperceel midden in het Straelens Broek [2,5 ha].

BEHOUD DOOR BEHEER

In het kader van de subsidieregeling Natuur en Landschap is subsidie aangevraagd als tegemoetkoming in de kosten van het beheer en het onderhouden van de recreatieve ontsluiting voor een oppervlakte van in totaal 7479 ha. Daarnaast is een vergoeding aangevraagd voor beheer met een geherderde schaapskudde. Ook 198 poelen, 276 knotbomen, 15 kilometer heg, 3 kilometer struweel en 18 hectare hoogstamboomgaard vallen onder

2004	155
2005	258
2006	336
2007	72
2008	111
2009	189
2010	112
2011	120
2012	59
2013	183
2014	136
2015	198
2016	26

Toename eigendom in hectaren per jaar:

In totaal heeft Het Limburgs Landschap 8.234 ha in eigendom met daarnaast 195 ha in beheer en 360 ha in erfpacht.

Door onder andere ruiling met Staatsbosbeheer werd het Heuloërbroek met ruim 33 ha uitgebreid.

deze aanvraag. Deze beheervergoedingen bedragen 75% van de standaard beheerkosten. Midden-Limburg is het enige district waar naast Galloways en Koniks, ook Exmoorpony's en edelherten een begrazingsrol vervullen. Bij de Exmoors is dit jaar de hengst gewisseld om inteelt te voorkomen. Door de beheercommissie is geconcludeerd dat het aantal Exmoorpony's wat omhoog kan, zodat een groter deel van de grazige vegetatie rond de Grashut in het Weerterbos wordt opgegeten. De schaapskudde in Zuid-Limburg, bestaande uit ruim 100 Mergellandschappen, is met name ingezet voor de begrazing van de Bemelerberg. Op 1 april waren er 484 schapen, 95 geiten, 41 paarden en 365 runderen die onze terreinen begraasden.

In 2016 kwam de kwaliteitsimpuls voor het Nationaal Park De Maasduinen gereed. Langs de N271 bij de Ravenvennen is een nieuwe parkeerplaats aangelegd: de Voort. Deze ligt naast een stuifduin, de voormalige Galgenberg van Arcen-Lomm, dat is vrijgesteld van grove-dennenbos. Hiermee zijn niet alleen de contouren van dit Maasduin beter zichtbaar gemaakt, ook zal er in de plaats

van naaldbos heide verschijnen waarmee een mooi leefgebied voor bijvoorbeeld de levendbarende hagedis ontstaat. Daarnaast kwamen er nieuwe infoborden. Vanuit de lucht ontvangen alle natuurterreinen jaarlijks ongevraagd een overmaat aan onder andere stikstof. In het kader van de Programmatische Aanpak Stikstof geldt de verplichting om verschralende maatregelen uit te voeren in Natura-2000 gebieden om die verrijking teniet te doen. Op diverse kalkrotspartijen bij de Bemelerberg is opslag van houtige gewassen verwijderd. Het zijn de plekjes waar de schapen net niet bij kunnen, maar waar wel vaak zeer zeldzame planten staan.

Bosbeheer Een gevarieerd bos is ecologisch rijker dan een eenvormig bos. Jaarlijks wordt door dunningen gewerkt aan het verbeteren van die rijkdom. In Noord-Limburg werd 4770 m³ gekapt, voornamelijk op 80 ha in de Ravenvennen. Een dikke eikenstam is beschikbaar gesteld aan stichting Volmolen Loobeekdal voor een nog te bouwen molen. Vanwege de natte terreinomstandigheden is bosbeheer in het Weerterbos lastig. In de nazomer lukte het

om zo'n 500 ton uit het gebied af te voeren. Ook hier wordt gestreefd naar een natuurlijker bosontwikkeling, waarbij naaldbos wijkt voor eiken-berken- of zelfs hoogveenbos, gedomineerd door zogenoemde zachte berken, die een groot deel van het jaar met hun voeten in het water staan.

Hooilanden Het maaien van vochtige en natte graslanden is maatwerk. Botanisch waardevolle percelen zoals bij Kaldenbroek, Straelens Broek en het Heuloërbroek worden daarom beheerd met wetlandmaaiers. Van de ruim 600 ton vrijgekomen gras is de helft afgeleverd bij een ecologische tuinder die het verwerkt tot compost. Deze compost blijkt goed toepasbaar. Door dit beheer nemen algemene en beeldbepalende soorten als pinksterbloem en echte koekoeksbloem toe maar profiteren ook diverse soorten orchideeën, ratelaar en moeraskartelblad. De bijzondere natte en orchideerijke hooilanden in de Anstelvallei zijn in augustus gemaaid, waarbij 10% van de vegetatie is blijven staan. Een klein vochtig hooilandje met blauwe knoop (bloeiend in september) is pas in oktober gemaaid.

Een groot deel van onze beheerprojecten kon worden uitgevoerd in het kader van de meerjarenovereenkomst met de provincie Limburg. Bij aankopen binnen het Natuurnetwerk Nederland betaalt ook de provincie Limburg mee. Het Limburgs Landschap werkt verder intensief samen met gemeenten, waterschappen en vele andere organisaties.

provincie limburg

Stichting Robur - Bedrijven voor het Limburgs Landschap, kreeg in 2016 steun van 73 bedrijven. Deze steunstichting genereert gelden en draagvlak. Zo heeft zij in 2007 bij de Frankenhofmolen 2,9 ha natuurterrein aangekocht. Robur heeft deze gronden bij gelegenheid van het 85-jarig jubileum aan Het Limburgs Landschap geschenken.

Tijdens de jaarlijkse Roburdag sprak Gouverneur Bovens de aanwezigen toe met passie voor natuur, landschap en erfgoed en brak een lans voor steun aan het werk van Het Limburgs Landschap.

In september werd de nieuwe directeur-rentmeester, Wilfred Alblas, door het Algemeen Bestuur benoemd als opvolger van Ger Frenken, die in 2017 met pensioen gaat.

Akkerbeheer Al diverse jaren wordt extra aandacht besteed aan het akkerbeheer. Behalve als geschikt leefgebied voor de hamster en vogels in de winter, gonzen ze wat Het Limburgs Landschap betreft ook van het insectenleven en bieden ze plek aan broedvogels. Op enkele akkers zijn zeer zeldzame akkerplanten tot bloei en zaadsetting gekomen. Het maaisel van deze akkers kan weer op andere akkers worden uitgezaaid, zodat onze akkers geleidelijk overal een steeds bloemrijker beeld gaan vertonen.

GEBOUWEN

Samen met de Molenstichting Limburg en Waterschap Roer- en Overmaas is een overeenkomst gesloten over de waterverdeling bij de Frankenhofmolen en de Wittemer Molen, zodanig dat zowel het waterrad regelmatig kan draaien, maar ook vismigratie langs de molen mogelijk wordt. De consolidatie van Bleijenbeek is door de Stichting Kasteelruïne Bleijenbeek succesvol afgerond. Inmiddels is Het Limburgs Landschap erfpachter geworden. Stichting Kasteelruïne Bleijenbeek heeft het ondererfpacht en blijft zich nog een aantal jaren inspannen om

theepaviljoen, serre en toegangsbrug op te knappen. Een tiental vrijwilligers heeft zich aangemeld om te helpen bij het 'groen' en 'rood' onderhoud. Grachten zijn opgeschoond en het oorspronkelijke padenpatroon is hersteld. Meest markant is het maaskeienpad dat vanaf de brug naar de hoofdentree van het voormalig kasteel loopt. Verder zijn fruitbomen en taxussen aangeplant, de oude taxusbomen die de Tweede Wereldoorlog hebben overleefd zijn inmiddels prachtig uitgegroeid.

De brug naar het hoofdgebouw van Kasteel Arcen en een groot deel van de kademuren zijn in 2016 volledig gerestaureerd. Dankzij particuliere bijdragen en ondersteuning van het Prins Bernhard Cultuurfonds was het mogelijk het 18e-eeuwse 'Floraplafond' integraal te restaureren en de unieke Steinway-Welte vleugel daterend uit 1914 weer speelklaar te maken. Ook de consolidatie van de kapel bij Hoogcruts is afgerond. Nadat de steigers waren afgebroken, werd het formaat van deze kapel pas echt duidelijk. Met de extra subsidie van de provincie Limburg en de gemeente Eijsden-Margraten zijn

de kloostermuren aan de oost- en zuidzijde gerestaureerd. Ook het tuinhuis werd volledig gerestaureerd. Middels sponsoring is de grote natuurstenen gedenkplaat, die vroeger boven de hoofdentree aanwezig was, hersteld en teruggeplaatst bij de entree van de kapel. In 2016 zijn de bouwwerkzaamheden van de Oude Pastorie in Beek afgerond. In oktober vond de opening plaats. Het gebouw zal fungeren als bezoekerscentrum en ontmoetingslocatie. Tevens is veel aandacht en zorg besteed aan de inrichting van de tuin. Deze voorziet met name in hagen, fruitbomen en een berceau met leipen. In het centrale deel van de tuin liggen vier plantvakken, waarvan de invulling nader te bepalen is. In oktober werd in een feestelijke setting het geheel herbouwde theepaviljoen in het Kasteelpark Elsloo, lokaal ook bekend als 'zomerhuske', weer in gebruik genomen. Dankzij de inspanningen van de Sponsorstichting, de Parkcommissie, de N.V.Theodora, diverse sponsors en de gemeente Stein is het gelukt de herbouw met name ook in financieel opzicht mogelijk te maken.

Tuinen en parken Inmiddels heeft Het Limburgs Landschap zo'n tiental tuinen en parken in eigen- en onderhoud, waaronder natuurlijk de Kasteeltuinen Arcen, een deel van de terrastuinen bij Chateau Neercanne, Kasteelpark Elsloo, de omgeving van Kasteel Bleijenbeek en parkbos Stein. Naast deze grote objecten vergen ook de kleinere tuinen bij de vakantiewoningen zoals bij Kaldenbroek en de Frankenhofmolen regelmatig onderhoud.

2016 was het vierde seizoen dat Kasteeltuinen Arcen onder de verantwoordelijkheid van Stichting het Limburgs Landschap geopend waren. Afgelopen jaar is de laatste hand gelegd aan de aanpak van achterstallig onderhoud. Ook het beheer in de tuin kreeg volop aandacht: rondom het kasteel zijn de vlonders hersteld, achterstallig onderhoud aan de Casa Verde werd afgerond en in het rosarium vond vervanging van de versleten fonteinrijen in de grote vijver plaats. Daarnaast waren, zeker tijdens het seizoen, medewerkers volop bezig de tuin in perfecte staat te houden. In maart mocht Kasteeltuinen Arcen van de ANWB het predicaat

'Leukste uitje van Limburg' ontvangen: een duidelijk signaal dat onze bezoekers het product en de beleving erg waarderen. Het beoogde aantal gasten voor 2016, 105.000 betalende gasten, is ruimschoots gehaald en steeg ten opzichte van 2015 tot een totaal van 114.000. In 2015 is gestart met de aanleg van de historische tuin bij de kasteelruïne Montfort. De teruggevonden paden- en grachtenstructuur die overeen kwamen met tekeningen uit de 18e eeuw zijn hersteld. Tijdens de opgravingen werden de restanten van de originele bruggenhoofden over de Vlootbeek gevonden. Op deze plek is een nieuwe brug gelegd. Een aantal bloembedden is ingeplant, onder meer met 4500 rozenstruiken. De historische tuin wordt in fases aangelegd, maar bezoekers krijgen nu al een goed idee van de opzet van de tuin. Hoewel de natte weersomstandigheden het werk niet vergemakkelijkten, was het toch mogelijk op 15 oktober de tuin feestelijk te openen. Tijdens dit evenement betraden gedeputeerde Van der Broeck, wethouder Wolfhagen en onze voorzitter mevrouw

Raab als 'eersten' deze tuin en werden meteen aan het schoffelen gezet door de tuinbaas.

FLORA EN FAUNA

In het Vreewater heeft in de periode 2008 tot en met 2011 een herintroductie van de boomkikker plaatsgevonden. De groei van de populatie zet zich voort, zowel qua areaal als aantallen. De knoflookpad is een uitermate zeldzame amfibiesoort die het ondanks gerichte inspanningen nog steeds erg moeilijk heeft. Afgelopen jaren is deze uitgezet in het Zwart Water, de Hamert en op de Eckeltse Bergen en volwassen exemplaren werden gehoord bij het Zwart Water en op de Hamert. Mede vanwege het droogpompen waren de Banen bijzonder geliefd bij ooievaars en reigers. In augustus verbleven er zelfs 16 zwarte ooievaars, ruim 30 blauwe en 30 grote zilverreigers. Zulke aantallen en variatie zijn in Nederland ongebruikelijk en altijd gekoppeld aan bijzondere omstandigheden. Meer reigerspektakel was er bij de Grashut in het Weerterbos. Hier werden naast de blauwe en grote zilverreiger ook een purper- en kleine zilverreiger en zelfs enkele kwakken gezien. Daarnaast bleek dat er ook nog een territorium van de roerdomp aanwezig was. De omvorming van het Weerterbos naar 'Weertervennen' blijkt als een magneet op watervogels te werken.

Helaas komen er ook ongewenste plantensoorten in onze terreinen voor. Een wel heel verrassende exoot, een hybride schroeforchis, verscheen met tientallen bloeistengels in het Straelens Broek. Deze werden, zo goed en kwaad als dit ging, uitgetrokken. Ondanks dat orchideeën bekend staan als goede indicatoren van natuurkwaliteit, wordt aangeraden om deze tuinplant, die ook al op enkele andere plaatsen in Nederland in natuurontwikkelingsterreinen is verschenen, zich niet te laten vestigen. Foto Harry Bussink.

Bij de Ravenvennen ligt een nieuwe parkeerplaats: de Voort. Het vrijgestelde stuifduin bij de Voort is vanaf de N271 goed zichtbaar.

Stammen van de douglasspar zijn met een mobiele zaaginstallatie verzaagd tot balken en planken voor verwerking in eigen bouwprojecten zoals de Oude Pastorie (Beek) en Hoogcruts (bij Noorbeek). Foto Bart van der Linden.

Interessant, maar vooral fraai was het herstel van het alliantiewapen boven in de timpaan van Kasteel Arcen. Foto Gerard Evenhuis.

Foto Harry Bussink.

GROEN GENIETEN

Al onze terreinen zijn in meer of mindere mate geschikt voor wandelingen of andere vormen van extensieve recreatie. Bij de Banen werd de wandelroute opgewaarderd door in een nat terreindeel een vlonderpad aan te leggen. Het Jammerdal, de Groote Heide, Océ-weerd en Zwart Water leveren een belangrijke bijdrage aan het nieuwe wandelroutenetwerk rondom Venlo. Vanaf de Dorperheide tot aan het Jammerdal is daarnaast ook een ruiternetwerk gerealiseerd, waarvan niet alleen ruiters maar ook aangespannen paarden gebruik kunnen maken. Daarvoor zijn de afgelopen jaren zo'n 30 carterbrekers geplaatst, zodat autoverkeer hier onmogelijk is.

In Nationaal Park De Maasduinen werden 85 excursies georganiseerd. Ook in de Maascorridor, op de Groote Heide bij Venlo, het Beneden-Geuldal, groeve 't Rooth en het Weerterbos (gekoppeld aan de bronst van de edelherten) zijn excursieprogramma's aangeboden. In de herfst werd de Week van het Landschap georganiseerd met extra activiteiten voor ver-

schillende doelgroepen, verspreid over heel Limburg.

Bestaande parkeerplaatsen tussen Eijsden en Maastricht kregen een fikse opknappbeurt en zijn voorzien van een nieuwe halfverharding en nieuw meubilair.

Bij Kasteel Elsloo was al jarenlang een probleem met de afvoer van bronwater naar de aanliggende vijver, deels liep het water vrijelijk over het wandelpad. Door de aanleg van drie houten vlonders is dit probleem aangepakt. Zo kunnen de bijzondere bronweiden behouden blijven, blijft het wandelpad verschoond van overtollig water en worden deze locaties ook nog eens veel beter beleefbaar voor de bezoekers.

Vandalisme, (hout)diefstal en zwerfvuil zijn helaas ook zaken die regelmatig in onze terreinen plaatsvinden.

Vanwege overlast is in Nationaal Park De Maasduinen een gerichte actie tegen motorcrossen uitgevoerd. Dit resulteerde in de 'vangst' van zeven crossers, die verbaliseerd werden en tevens een rijverbod kregen opgelegd. Na deze actie bleef het gelukkig beduidend rustiger.

Bijzondere jubileumprojecten in het 85-jarig bestaan van Het Limburgs Landschap waren het optreden van philharmonie zuidnederland in Kasteeltuinen Arcen samen met de Harmonie van Arcen, onze tv-serie bij L1, de uitgave van het fotoboek 'Zuid-Limburg dichtbij' met foto's van Herman van Steenwijk waarbij uitgeverij Einprente een belangrijk deel van de opbrengst schonk aan Het Limburgs Landschap en het uitbrengen van twee themanummers van het Natuurhistorisch Maandblad over de Zuidelijke Maasduinen.

In het infocentrum Groote Heide werden twee tentoonstellingen ontwikkeld: 'Van landweer tot startbaan' en 'Paddenstoelen'. In de Cannerberg, het voormalige hoofdkwartier van de NAVO, werd een permanente tentoonstelling gerealiseerd, die allerlei aspecten van de groeve liet zien: van het ontstaan van mergel tot aan de militaire geschiedenis. Bij de open dagen in oktober, waarbij honderden bezoekers de kassa passeerden, konden geïnteresseerden tijdens het wachten op hun excursie de tentoonstelling bekijken.

Hoewel de lastige financiële situatie rondom de Nationale Parken niet veranderd is, is er wel het een en ander gebeurd. Na de discussies over (terug)verdien- en andere financieringsmodellen onder leiding van de heer Van Vollenhoven is er landelijk een verkiezing van het mooiste Nationaal Park van Nederland gehouden. Daar ontstond spontaan vanuit de provincie het idee om de drie parken langs de Duitse grens als één Grenspark Limburg mee te laten doen. Ondanks de naamsonbekendheid werd een zesde plaats bereikt.

VRIJWILLIGERS

Een jubileumtaart was er voor de vrijwilligersgroep van Kaldenbroek. Die bestond 20 jaar en in die periode waren ze ruim 100 zaterdagochtenden actief met opslag verwijderen, poelenonderhoud, bekalken en wilgen knotten.

De vrijwilligersgroep Boshuizerbergen voerde 20 zaterdagen beheerwerk uit door kleine grove dennen op de heide en tussen de jeneverbessen te verwijderen. Als bijvangst werden enkele tientallen zaailingen van de jeneverbes ontdekt.

Leden van IVN-Maasduinen maakten onder meer een dichtgegroeid weiland bij parkeerplaats de Voort vrij van bosopslag en dunden handmatig een bosperceel op de Ravenvennen. Leerlingen van praktijkonderwijs 't Wildveld hebben loofbosjes gedund en takhout verwerkt tot hopen en rillen ten behoeve van fauna in de bossen van het Zwart Water en de Groote Heide. Vrijwilligers van het plaatselijke asielzoekerscentrum hielpen wekelijks bij ons beheer door opslag op de heideterreinen en venoevers van de Ravenvennen te verwijderen.

Cliënten van PSW, een organisatie die mensen met een verstandelijke handicap begeleidt, zijn al vele jaren trouwe vrijwilligers en werkten 2800 uur aan allerlei voor hen passende en voor ons nuttige klussen. De studentenvereniging Circumflex uit Maastricht spendeerde zo'n 1800 uur in de Tuspeel en op Landgoed Rozendaal. Vrijwilligerswerk levert veel op. Vrijwilligers zijn onze ambassadeurs en leveren een essentiële bijdrage aan ons werk. Ze zijn daarmee onmisbaar. Excursiegidsen, bloemschikkers, scholen-

begeleiders, molenaars, peilputopnemers, inventariseerders, meubelpoetsers, elektriciens, militaire speurders, fotografen, schrijvers, kinderboekenmakers, schoffelaars, plaggers en archiefpluizers geven samen de veelzijdigheid van ons werk aan.

FINANCIËEL OP ORDE

Uiteindelijk gaat het natuurlijk ook om de centen. Tevreden wordt teruggekeken op het, binnen de begroting, realiseren van een groot aantal projecten. Het Limburgs Landschap sloot het boekjaar af met een klein verlies van € 3.112 en ziet met vertrouwen uit naar de toekomst.

Foto's Henk Heijligers, tenzij anders vermeld.

De sprinkhanenstudiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap bezocht in augustus de Bemelerberg, in een poging om het schavertje [zie foto] te inventariseren. Deze soort, die in Zuid-Limburg alleen op de Bemelerberg voorkomt bleek uiterst zeldzaam. Mogelijk zijn de heischrale delen van de helling te veel dichtgegroeid. Van de lichtgroene sabelsprinkhaan werd een kleine populatie vastgesteld, een soort die zich heel langzaam uitbreidt in het zuiden van onze provincie, maar nog wel erg zeldzaam is.

De vele dumpingen zijn bijna 'normaal', alleen al in district Noord werden 56 illegale stortingen geconstateerd. Foto Michael van Roosmalen.

Overheden, bedrijven van onze bedrijvenstichting Robur en de Nationale Postcode Loterij steunden ons ook dit jaar. Die steun geeft ons de kans om projecten zelf te initiëren en dan eventueel andere partijen te laten aansluiten. De grote aantallen vrijwilligers, zo'n 700 die meerdere malen per jaar voor ons klaarstaan en circa 500 die ons bij een los project helpen, zijn tevens een bevestiging van het feit dat de mensen het belang van een groene samenleving inzien. Foto René Gerats.

INKOMSTEN EN BESTEDINGEN 2016 (x € 1.000)

Inkomsten	
Overheidssubsidies	8.825
Fondsenwerving	489
Nationale Postcode Loterij	938
Inkomsten terreinbeheer	4.215
Resultaat beleggingen	224
Overige inkomsten	20
Totaal inkomsten	14.711
Bestedingen	
Aankoop natuurterreinen	4.265
Projecten natuurterreinen	4.711
Beheer natuurterreinen	4.421
Belangenbehartiging, voorlichting en educatie	638
Kosten werving baten	306
Kosten beheer en administratie	373
Totaal bestedingen	14.714